

יבשו בורות-המים

בסיפרו באור התכלת העזה, כותב הסוֹפר עמוס עוז, בעיקבות מלחמת שתי הימים וזריחת מיתוס הכוח והשתלטות הישראלית, את הדברים הבאים: "מאוד מאיד שאפו רבים מן השכרים לציון לראות בערבי הארץ מין תתועע שיימוג מעצמה, או כזן מרכיב ססגוני של הסמארה הי תגיבית, או לכל המוטב, ליריב שאנחנו ניטוב עימם והם יתגוננו מרוב תורה (לימים עתידה היתה נעמי שמר לתת כיטוי פשוט, שקוף ומפחיד לאותה נסיית לב עצמה, בתארה את ירושלים המזרחית כך: "...כיר-השוק ריקה / ואין ירד אל יב-המלה / כדרך ירוח... / כונתה, כמובן, כיכר-השוק ריקה מהיודים, ואין יהודי יורד אל יב-המלה כדרך ירוח. והמילים מבניות רובד נפשי אופייני וני פוץ מאוד)..."

בשירה של שמר, ירושלים של זהב, עהיה במשך תקופת-מה הימנון-שווא לי אימפריה הישראלית קצרת-הימים, אשר התקיימה בין 1967 ועד יוסיכפוליס 1973, חומקת הפיזמונאית, ושואלת את השאלה: "איכה יבשו בורות המים / כיכר-השוק ריקה / ואין פוקד את הר הבית / בעיר העתיקה...". והיא כמו טוענת, שהערבים שאיכלסו את העיר העתיקה, קודם היישוב היהודי וכיבושה (שכותב שורות אלה היה בעל-כורחו אחד מהכותבים, ולא בהבל פי פיומר נאים) — כמו אינם, והריקות היא ש איכלסה את בורות-המים, מגלות היהודים ועד לכיבושה החוזר של העיר. כאן מתי גלית שמר ברדידותה האידיאלוגית, והיא פותרת את הכל, בסמל רדוד: "חורנו אל בורות-המים / לשוק ולכיר / שופר קרא בהרי-הבית / בעיר העתיקה...". שמר, בפיזמוניה, חושפת גם בורות דתית, כאשר היא מעלה שופר להרי-הבית, שהרי הדבר אסור לפי המסורת היהודית — רק לכוהן גדול מותר להיכנס לקודש הקודשים, שעל הר-הבית. אבל בהמשך דרכה, חניכה מן הסתם ידידיה ושותפה לדרך הימין הישראלית, נושאי דגלי ימי הביניים מגוש אמונים. ירושלים של זהב מהווה נקודת-מיפנה, המקצינה את הלאומנות והמיליטריזם בפיזמוניה של שמר, ויעיד הפיומן המופיע מייד אחרי ירושלים של זהב, שהוא כבי חנית גירסה מולחנת של הטובים לטיס, ובה מפזמנת שמר: "על כנפי הכסף רכובים / אכירו הרוח בעבים / העינים והטובים / כבני-רשף יבכהו עף... ואי נתנו ממריאים כגולן ועד ים-סוף...". גבר לות, שכבר זכו להצטמצם, מאז הרחיבה שמר בפיזמונה את תחום האוויר של ישראל.

צור ישועתי. שמר מצלת פיומן זה לזיווג החשמונאים עם יושבי המעוזים, והיא מפזמנת: "אכזא בכינהרות וכמצי דות ובמערות / ובניקרות-צורים וכמחיר לות-ספר / אי-שם בלב הלילה, דרוך וחרשי / אורב לי מבקשי-נפשי...". שמר שלה מצוי הרחק מהגבולות הטיפעיים מתעלמת מהעובדה ש,כוח האימפריה של הארץ, ומציגה את המגוננים על ארצם כמבקש נפשי. עוד פרק במסכת פיזמוניה, שמסרתם היא אחת ויחידה — הסתת לב ואוון העם הזה מהאמת ומדי מציאות, כפי שהיא עם חתימת הסכמי

מטרות הפוכות מהמטרות שלהן כיוונה הפיזמונאית.

השיבני ואשובה

בספר פיזמוניה השלישי של נעמי שמר, 1973 גימל, היא מאבדת כבר כל גבול בין פיזמונים ובין מסרים אידיאלוגיים. המשמשים מיעוט צעקני המפיץ את עמי דתויו הימניות לאומניות באמצעות כלי התיקשורת.

מזחין גרמני ריכארד ואגנר
כישרונו העצום של ואגנר, לעומת הרדידות של שמר

כבר בפיזמון הראשון בקובץ זה, על כל אלה, הנפתח ב,על הדכש ועל העוקץ / על הזר והמנוק / על בתנו התינוקת / בשמר אלי הטובים...". מרמות הפיזמונאית על, התינוקת' — הישובים, אשר הוקמו, משום-מה, מעבר לגבולות הקו הירוק, והמחישו את הנחלנות הישראלית בשטח חים הכבושים.

בהמשכו של פיומן זה היא מספקת לאנשי גוש-אמונים והתנועה-לעצירת-הבטיגה כסיני את סיסמת המאבק שלהם, כאשר היא כותבת: "אל נא תעקרו נמוע / אל תשכה את התיקוה / השיבני ואשובה / אל הארץ הטובה // שמור אלי על זה הבית / על הגן — על החומה / מינון, מפחד-ספתע / ומגיל-המה...". כמינהג אנשי גוש-אמונים מעמדה שמר בפיזמונה את ההתנחלויות, כמגן מפני מילחמת העתיד — דבר המנותק מכל קשר במציאות, דבר אשר רק פתאים, הנסחפים בהמון נבער מדעת, עשויים להאמין בו.

הנה זה בא

בשירת העשבים המבוסס על ר' נחמן מברסלב, מאחות שמר עיניים, והיא נעמי שמר — ספר גימל; הוצאת גולב (כריכה אלבונית).

השלוש עם מצריים — הסכמים שהפיו מונאית, שגבתה סכומי-עתק משירי-המיל-חמה שלה, התנגדה להם בפומבי.

כל שובקש

בפיזמונה עקידת יצחק, תופסת שמר טרמפ על אחת מהקליטאות התרבותיות השחוקות ביותר של התרבות היהודית והישראלית — עניין עקידת יצחק. כבנאי ליומים דהויים כמו, "אל הער ידך אל תשלח / אל הער ידך אל תשלח...". פרט מעניין, שבתרגום לאנגלית, בצד הנגדי של העמוד, הכותרת עקידת יצחק הופכת אליבא ד'שמר להקרבת יצחק. פיומן של נעמי שמר, שהשיג מטרות שלהן לא כיוונה הפיזמונאית, הינו הפיומן לו יהי שנתב כאחד מנושאי הדגל הלאומני שלה, ערב מלחמת יוסיכפוליס, באחד מימי השיא של האימפריה הישראלית (מן החרמון ועד לסואץ) והפך לשיר-שלום. שיר זה, הנפתח ב,עוד יש מיפיש לכן באפק / מול ענו שחור כבר...". הפך לשיר שאותו שרו החיילים במהלך המלחמה ובתומה, כאשר ייחלו לשלב לבתיהם, ומאסו באותה מלחמה שהיתה רחוקה מבתיהם, ולכן שורות כמו: "בתוך שכונה קטנה מצלת / בית קט עם גג ארום / כל שנבקש — לו יהי...". השיג

גמלית בכורותה באילן הגבוה של ר' נחמן מפזמנת: "וכשהלב / מן השירה מת מלא / ומשתוקק / אל ארץ-ישראל / אור גדול / אזי נמשך והולך / מקדושה של הארץ...". שמר, בכורותה, אינה מנסה להבין בפיזמונה כי אותו ר' נחמן מברסלב הגיע לגבולות ארץ-ישראל ובמקום לעלות ל,עיר-הקודש' ירושלים, העדיף לעבור חוויות הומוסקסואליות בחיפה, ול-שוב לארצו.

במסולת המילולית של הפיזמונאית שמר, בין ר' נחמן מברסלב, למרכיבים דתיים, או כאלה שבשוליה-הדת, היא מוצאת גם פורקן למשיחיות השקר, שהפילה רבי בות במהלך ההיסטוריה היהודית. אותה משיחיות, שאנשי גוש אמונים יוליכו כנתיבי-הדם שלה גם את העם הזה. בפיזמונה חבלי משיח, היא מעמיסה מילים כבדות על נעמינה זולה, ומבשרת לעם ההולכים בחושך, כפי שכתב המשורר יונתן רטוש כי: "יש כאלה ששרים / מעבר לממה / שפתיהם אולי אינן טעות / אבל קולם / ישמע: // חכלי-משיח / הנה זה בא / היום...".

קירקס הפרעושים

אחדות אידיאלוגית מדהימה שוררת בין פיזמוניה של נעמי שמר ובין שני ספריו של בעלה, עורך-הדין מורדכי הורוביץ, שפירסם לפני כמה שנים גירסה קיקיונית להחיים כמשל של פלינחס שדה בצירוף כה אמר דרטוטרא לי פרידריך ניצשה — תחת הכותרת קירקס הפרעושים. בספר זה, שהוא בעל נימות גזעניות בולטות, ניסה הורוביץ לערר את החברה הישראלית משאננותה ולחדד את הפרופיל הלאומני שלה.

הרושם העולה מקריאה מרוכזת של פיזמוני נעמי שמר הוא, שאכן היא מלאה את מיצות בעלה, שהשפיע על אורחותיה ואורחות חייה, והיא אספה את כל הגיגי ליבו של הורוביץ, והפכה אותם לפיומר גם, שהפכו הסמל הרדוד והשדוף של הלאומנות היהודית הפנאטית בארץ-ישראלי. אותה לאומנות, המוליכה בקו ישר מקירקס הפרעושים של הורוביץ, דרך בורות המים שייבשו וכלה בהיאחזות הנחל בסיני ואל נא תעקרו נמוע. פיזמוניה של נעמי שמר, משמשים לימן הישראלי את אותו ניגון שהאפורות של ריכארד ואגנר ניגנו לנאציזם הגרמני, מלבד הכול אחד — והוא כישרונו העצום של ואגנר, לעומת הדלילות של שמר.

מעגל ואחר

הפונקציה התרבותית של הפיזמונאית נעמי שמר בתרבות הישראלית העכשווית, זהה כמעט לפונקציה התרבותית של רייכארד ואגנר, בגרמניה של סוף המאה שעברה וראשית המאה הזאת, כאשר העי גיק את השראתו המוסיקאלית למנהיגי הימין הגרמני והתנועה הנאצית.

ואגנר, שקו ישר נמשך מרעיונותיו לעבר המישטר הנאצי הרצחני, החויק מסביבו את מה שנהוג לכנות מעגל ואגנר, שבו נימנן אשתו קוזימה, חותנו יוסף סטיוארט צ'מברלין, אלפרד רונני ברט ודיטריך אקרט. מעגל זה נתפרסם מאוחר יותר כ'חבורת ביירוט', שהיתה קן מרכזי ביותר לאנטי-שמיות המדעית. במקביל ישנו חוג אנטי-הרוח' של ארץ ישראל השלמה, שנעמי שמר היא צירו המרכזי, ופיזמוניה — השמן המניע.

פיזמוניה של נעמי שמר מרעיפים על המאוינים להם, את אותו פולחן הכוח, העוצמה והשיכרותה של מחשבת מלכות ישראל הדימונית, כפי שהאופרות של ואגנר הרעיפו זאת על המחשבה הגרמנית, והיפרו אותה במישור המאוינים של הפרט טיים, אשר אינם מסוגלים להתמודד עם תעוקות הזמן.

פיזמוניה של שמר מעלים לכדי שגב את העולם היהודי העתיק, גיבוריו ואלי ליו, פולחני הדת והמחור שלו, אלה מחור ללים מיתוסים ארצישראלים אשר אינם נופלים בריקנות מהמיתוסים שאותם רר ממ ואגנר. נעמי שמר, היא התגלמות פרחי-הרוע של התרבות אשר נוסדה בישראל. היא התיפרחה, האבקנים והריקבון של פרחי רוע אלה.

שבחי מעוז

מיבחר שיריה הבא של הפיזמונאית שמר, הוא הספר השני, שבו היא מתי ריאה אל מעבר לטעם-הטוב, תוך שהיא הופכת את הפיזמונים, ואת השמעתם הרצופה, למכשיר-תעמולה פוליטי של ארץ-ישראל, אינה בוחלת במשימוש באי למנטים המסרטים את העובדות.

בפיזמונה בהיאחזות הנחל בסיני מספר מנת שמר בנאיכות מלאכותית, באמצעות "חילת ירפה / וצמתה נופלת על כתי פה...". אידיאלוגיה אימפריאליסטית, ש-אותה היא מדביקה לעבר התמים של בניית ישוב יהודי בארץ-ישראל, והיא מפזמנת: "כמו לפני שנות אסף בקי ברץ / אני מנש שיפשפתי את עיני / בהאוזות הנחל כסיני...". שם מגלה הי פיזמונאית, "את ארץ ישראל האבודה...". כוב פיזמונאי אנאכרוניסטי, שבמהלכו משלבת הפיזמונאית את העבר החלוצי של הארץ, בתחלנות (קולוניאליזם) לשי-מה.

שבחי מעוז הינו המתוחכם והצבוע שבפיזמוני נעמי שמר. חוויות החרדה של דור שלם, שישב במהלך מלחמת-ההתשה במעוזי תל-חיסואץ ורעד מחד מחד מטרות הפגונים ויריות הצלפים, הופכות למעוז

נעמי שמר — הספר השני; הוצאת גולב; (כריכה אלבונית).